

PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARNING MAZMUNI VA MOHIYATI

JDPU maxsus pedagogika kafedrası
o'qituvchisi Aralova Iroda meliqo'zi qizi

JDPU Pedagogika –psixologiya fakulteti
Maxsus pedagogika (logopediy)yo'nalishi 2-
bosqich magistri Safarov Mirjalol

Annotatsiya : Pedagogik texnologiya, «jamiyat-ta'lim» tizimi, o'quv materialni to'la o'zlashtirish, ilmiylik tamoyili, loyihalanish tamoyili, tizimlilik tamoyili, maqsadga yo'naltirilganlik tamoyili, faoliyat yondashuvi tamoyili, boshqaruvchanlik tamoyili, qayta takrorlanish tamoyili, samaradorlik tamoyili, pedagogik texnologiyaning slok-sxemasi, pedagogik-texnologik xarita, maqbullashtirilgan o'quv jarayon.

Abstract: Pedagogical technology, "community-education" system, full mastery of educational material, principle of scientificity, principle of design, principle of systematicity, principle of goal orientation, principle of activity approach, principle of manageability, principle of repetition, the principle of efficiency, the flowchart of pedagogical technology, the pedagogical-technological map, the optimized educational process.

Аннотация: Педагогическая технология, система «сообщество-обучение», полное овладение учебным материалом, принцип научности, принцип конструктивности, принцип системности, принцип целенаправленности, принцип деятельностного подхода, принцип управляемости, принцип повторения, принцип эффективности, блок-схема педагогической технологии, педагогико-технологическая карта, оптимизированный образовательный процесс.

Pedagogik texnologiya (PT) – shunday bilimlar sohasiki, ular yordamida 3 – ming yillikda davlatimiz ta'lim sohasida tub burilishlar yuz beradi, o'qituvchi faoliyati yangilanadi, talaba yoshlarda hurfikrlilik, bilimga chanqoqlik, Vatanga mehr-muhabbat, insonparvarlik tuyg'ulari tizimli ravishda shakllantiriladi.

Ma'lumotlilik asosida yotuvchi bosh g'oya ham tabiat va inson uzviyligini anglab yetadigan va soxta tafakkurlash usulidan voz kechgan, qanoatli, o'zgalar fikrini xurmatlaydigan, milliy-madaniy va umuminsoniy qadriyatlar kabi shaxs sifatlarini ko'zda tutgan insonparvarlik hisoblanadi. Bu masalaning yechimi qay darajada ta'limni texnologiyalashtirish bilan bog'liq. Dastlab "texnologiya" tushunchasiga aniqlik kiritaylik. Bu so'z texnikaviy taraqqiyot bilan bog'liq holda fanga 1872 yilda kirib keldi va yunoncha

ikki soʻzdan – “texos” (techne) – sanʼat, hunar va “logos” (logos) – fan soʻzlaridan tashkil topib “hunar fani” maʼnosini anglatadi. Biroq bu ifoda zamonaviy texnologik jarayonni toʻliq tavsiflab berolmaydi. Texnologik jarayon har doim zaruriy vositalar va sharoitlardan foydalangan holda amallarni (operatsiyalarni) muayyan ketma-ketlikda bajarishni koʻzda tutadi. Yanada aniqroq aytadigan boʻlsak, texnologik jarayon – bu mehnat qurollari bilan mehnat obʼektlari (xom ashyo)ga bosqichma-bosqich taʼsir etish natijasida mahsulot yaratish borasidagi (ishchi-mashina)ning faoliyatidir. Anna shu taʼrifni tadqiqot mavzusiga koʻchirish mumkin, yaʼni: Pedagogik texnologiya – bu oʻqituvchi (tarbiyachi)ning oʻqitish (tarbiya) vositalari yordamida oʻquvchi (talaba)larga muayyan sharoitda taʼsir koʻrsatish va aks taʼsir mahsuli sifatida ularda oldindan belgilangan shaxs sifatlarining jadal shakllanishining kafolatlaydigan jarayondir. Pedagogik texnologiya oʻqitish jarayonining oʻzaro bogʻliq qismlarini tashkiliy jihatdan tartibga keltirish, bosqichlarini qurish, ularni joriy etish shartlarini aniqlashtirish, mavjud imkoniyatlarni hisobga logan holda belgilangan maqsadga erishishni taʼminlaydi. Yoxud Pedagogik texnologiya oʻqituvchining kasbiy faoliyatini yangilovchi va taʼlimda yakuniy natijani kafolatlaydigan muolajalar yigʻindisidir. Texnologiya oʻzining egiluvchanligi, natijalarning turgʻunligi, smaradorligi, oldindan loyihalalanish zarurati bilan metodikadan farqlanib turadi.

Yuqorida keltirilga taʼriflardan koʻrinib turibdiki, Pedagogik texnologiya belgilangan boslangʻich maqsad va mazmun asosida oʻquv jarayonini loyihalash sifatida talqin etilayapti. Bu bir jihatdan toʻgʻri, lekin teranroq fikr yuritilsa uning bir yoqlamaliligi koʻzga taslanadi yoki bunday yondashuvlarda oʻquvchi shaxsi inkor etilayapti. Bu kamchiliklarni birinchi boʻlib akademik V.P.Bespalko payqadi va oʻzining yirik asarida “Pedagogik texnologiya – bu oʻqituvchi mahoratiga bogʻliq boʻlmagan holda pedagogik muvaffaqiyatni kafolatlay oladigan oʻquvchi shaxsini shakllantirish jarayonining loyihasidir” deb taʼrifladi.

Bugungi kunda mamlakatimizda mutaxassislarining ilmiy salohiyatini birlashtirishga imkoniyatlar yetarli. Nazariya va amaliyot birligining taʼminlanishi PTning asl mohiyatini aniqlashga yoʻl ochadi. Fikrimizcha, yangi Pedagogik texnologiya fanining alohida

tarmog'i sifatida yoki faqat ta'lim amaliyotini maqbullastirishga yo'naltirilgan tizim deb qarash mumkin emas. Pedagogik texnologiya bu sohadagi nazariy va amaliy izlanishlarni birlashtirish doirasidagi faoliyatni aks ettiradi. Pedagogik texnologiya o'qitishning rejalashtirilgan natijalariga erishishni kafolatlaydi. Bunga, faqat o'quv jarayoni boshqariladigan taqdirdagina erishish mumkin. Boshqariluvchilik tamoyilining ahamiyati shu bilan belgilanadi. Boshqarish – jarayonni rejalashtirilgan maromda amalga oshirish, o'qitish maqsadlariga erishish dasturini ro'yobga chiqarish uchun xizmat qiladi. Mazkur tamoyil o'qitishning joriy natijalarini ko'p bosqichli diagnostik (tashxisiy) tekshiruvlar o'tkazish imkoniyatini, - ko'zda tutadi butun o'qitish davrida o'qitish jarayonini boshqarish asosan didaktik testlardan foydalanib amalga oshiriladi. O'qitish jarayonida didaktik testlardan foydalanish, teskari aloqani ta'minlaydi. Teskari aloqa natijalarining tahlili, ko'zlangan natijaga erishish uchun vositalar va uslublarni o'zgartirish orqali o'qitish jarayonini boshqarish imkoniyatini beradi. Boshqarilish tamoyili, o'qitish jarayonini va shu bilan birga uning natijalariga muntazam ravishda tuzatishlar kiritish imkoniyatini beradi.

Sifatli loyihalangan o'quv jarayonining o'qitish jarayonini sifatli boshqarish, rejalashtirilgan natijalarga erishishni kafolatidir.

Pedagogik texnologiya mohiyat jihatdan bosqa texnologiyalar bilan bir safda turadi, chunki ular ham bosqalari qatori o'z xususiy sohasiga, metodlari va vositalariga ega, ma'lum "material" bilan ish ko'radi. Biroq Pedagogik texnologiya inson ongi bilan bog'liq bilimlar sohasi sifatida murakkab va hammaga ham tushunarli bo'lmagan pedagogik jarayonni ifoda etishni bilan ishlab chiqarish, biologik, Hatto axborotli texnologiyalardan ajralib turadi. Uning o'ziga xos tomonlari – tarbiya komponentlarini mujassamlastirganidir.

Pedagogik texnologiya boshqa sohalaridagi texnologik jarayonlar bilan uzluksiz boyib boradi va an'anaviy o'quv jarayoniga, uning samaradorligini oshirishga ta'sir ko'rshatisning yangi imkoniyatlarini egallab oladi. Afsuki, bu jarayon hozirgi ta'lim tizimida juda qiyin kechayapti, haqiqiy kompyuterli Pedagogik texnologiya o'zining ilmiy ishlanmasini kutayapti.

Ilg'or pedagogik texnologiyalarni loyihalash va hayotga tatbiq etish muammosi mamlakatimizda ham rivojlangan davlatlar qatori yangi korxona – “Pedagogik texnologiya Davlat Markazi”ni tuzisni taqozo etadi. Agar sjunday Markaz tashkil etilsa, birinchi navbatda “portlash effekti” sari yo‘l ni qisqartirishga hissa qo‘shgan bo‘lardi. Uchinchi ming yillikda ta‘lim taraqqiyotining haqqoniy dvigateli sifatida o‘qituvchi faoliyatini yangilasga, ta‘lim-tarbiya jarayonini maqbul (optimal) qurisga, talaba yosjlarda hurfikrlilik, bilimga cjanqoqlik, Vatanga sodiqlik, insonparvarlik tuyg‘ularini sjakllantirishga ijobiy ta‘sir ko‘rsatar edi.

Yangi o‘zbek davlatchiligining tamal toshi qo‘yilayapti: ijtimoiy, iqtisodiy, ma‘naviy, mavkuraviy sohalarda tub islohotlar amalga osirilmoqda. Ta‘lim-tarbiya sohasining isloh qilinishi pedagogika fanini rivojlantirish uchun qulay imkoniyatlar yaratib berdi. Endilikda kisilik jamiyati tomonidan uzoq yillar davomida yaratilgan tarbiya tajribalarini o‘rganish va tadqiq qilish islari keng qo‘yildi.

Bugun mamalakatimiz istiqlooli sarofati tufayli barcha fan sohalarini rivojlangan davlatlarda to‘plangan tajribalar asosida tahlil qilish va takomillastirish imkoniyatlari mavjud. Pedagogika fani va amaliyotida qo‘llanilayotgan «pedagogik texnologiya» atamasi inglizcha “an edecational tecnology” so‘zidan olingan bo‘lib, aynan tarjimasi “ta‘lim texnologiyasi” degan ma‘noni bildiradi Pedagogika fanida pedagogik texnologiya tushunchasini ta‘riflashda hali yagona bir fikrga kelinganicha yo‘q.

Pedagogikada qayta takrorlanadigan pedagogik jarayon (tsiklni) yaratishh oson ish emas. Bunga o‘quv-tarbiya vazifalarining turli-tumanligi, ta‘lim mazmuni va o‘quv materiallarining har xilligi, talabalarning bilim o‘zlashtirish qobiliyatlarini xotira xususityalari bir xil emasligi kabi qator faktorlar sabab bo‘ladi. Shunga qaramay rivojlangan mamlakatlarda olimlar pedagogik texnologiya usulini shlab chiqdilar, ular yaratgan pedagogik texnologiya usuli qayta takrorlanadigan pedagogik tsikl bo‘lib, ta‘lim olishda rejalashtirilgan natijalarni kafolatlaydi.

Pedagogik texnologiya uchun pedagogik amaliyot jarayonlarini belgilash va tasvirlash; o'quvchi yoki talaba kelgusi faoliyatida duch keladigan vazifalarni oldindan aniqlash; o'qitishning har bir bosqichida ta'limning mazmuni /o'quv rejasi, o'quv elementlari, ularning mantiqiy tuzilmasi, o'quv dasturlari, darsliklarini/ belgilash; o'quv yuklamasi bolaning kuchiga moslik darajasini va talabaning o'zlashtirish tezligini aniqlash; ta'lim –tarbiyaning shakllari va vositalari /o'quv qo'llanmalari, ta'lim tarbiyaning texnik vositalari/ni tayyorlashh; o'quv jarayonining motiv komponentini ro'yobga chiqarish maqsadida predmetning mazmuniga kiritish uchun qo'shimcha ravishda vaziyatli matnlar, testlar tayyorlashh; shaxsda shakllantirish nazarda tutilgan kasbiy sifatlar va ma'naviy fazilatlarni o'zlashtirishga yo'naltirilgan mashqlar tizimini ishlab chiqi; ta'limning natijasi va o'zlashtirish darajasi, sifatini baholash mezonlariga mos ravishda talabaning bilim va malakalarni egallash sifatini ob'ektiv baholash uchun test /nazorat/ vazifalarini tayyorlashh; darsda va darsdan tashqari o'quvchiga beriladigan vazifalarni rejalashtirish, mustaqil mashg'ulotlarning tuzilmasi va mazmunini ishlab chiqish kabilar ham pedagogik texnologiyaning vazifalari hisoblanadi.

Pedagogik texnologiyaning fan sifatidagi vazifasi ta'lim-tarbiya amaliyotida eng samarali va tejimli o'quv jarayonlarini shaxsni kasb egasi sifatida shakllantiruvchi pedagogik, psixologik qonuniyatlarni aniqlash, shuningdek falsafa, sotsiologiya, fiziologiya, matematika, kibernetika, informatika va boshqa fanlarning qonuniyatlaridan foydalanishh yo'llarini aniqlashdan iborat.

Bugun esa Pedagogik texnologiya mavzusi bo'yicha mamlakatimizda nazariy va amaliy konferentsiyalarni uyushtirish, vaqti matbuotlarda maqolalarning tez-tez ko'zga tashlanib turishi ijtimoiy voqelikka aylanib borayotganligi quvonclidir. 1997 yil may oyida Samarqand Davlat universitetida o'tkazilgan "Oliy ta'limning hozirgi dolzabr muammolari" Oliy o'quv yurtlararo ilmiy-metodik konferentsiyaning yalpi yig'ilishida "Pedagogik texnologiya: kontseptual tahlil" mavzusida ma'ruza qilindi. Ma'ruzada ta'limni texnologiyalastirish jarayoni ijtimoiy byuurtma mavjudligi e'tirof etildi, Pedagogik

texnologiya taʼrifi, mohiyati va tarixi hamda zamonaviy loyihasi metodologik yondashuvlar asosida tahlil qilindi.

Pedagogik texnologiya muammolariga oid olimlarning fikrlari vaqtli nashrlarda, “Maʼrifat”, “Ucitel Uzbekistana” kabi roʻznomalarda muntazam ravishda yoritilib boradi. Demak, bu mavzu nazariyasi va amaliyoti koʻp ming sonli auditoriyaga kirib borayapti, oʻqituvchilar kunlik faoliyatlarida ulardan foydalanayotganligi maʼlum.

FOYDALANILADIGAN ADABIYOTLAR ROʻYXATI.

1. N.N. Azizxoʻjaeva. Pedagogik texnologiya va pedagogik mahorat. T. Nizomiy nomidagi TDPU. 2006 y.
2. Madyarova S. A. va boshq. Pedagogik texnologiya va pedagogik mahorat.- T.: IQTISOD-MOLIYA, 2009, 240 b.
3. Akramova X, Aralova I. Maktabgacha taʼlim yopshidagi bolalarni nutq nuqsonlarini korrektsiyalashda tasviriy faoliyatdan foydalanish metodlari. „Xalq taʼlimi “Oʻzbekiston respublikasi xalq taʼlimi vazirligining Ilmiy-metodik jurnali 2021
4. M.Ochilov. Yangi pedagogik texnologiyalar. Qarshi. “Nasaf”2000 y.-80 b.
5. Talipova J.O., Gʻofurov A.T. Biologiya taʼlimi texnologiyalari: Oʻrta maxsus va kasb-hunar taʼlimi muassasalari biologiya oʻqituvchilar uchun metodik qoʻllanma. – T.: Oʻqituvchi, 2002.
6. U. Tolipov, M.Usmanbayeva. pedagogik texnologiya: nazariya va amaliyot. T. “Fan”. 2005.
7. Oʻ. Tolipov. Oliy pedagogik taʼlim tizimida umummehnat va kasbiy koʻnikma hamda malakalarni rivojlantirishning pedagogik texnologiyalari. T. “Fan”.-167 b. 2004y.
8. T.Gʻafforova, A.Qurbonov, E.Godfri. Taʼlimning ilgʻor texnologiyalari. Qarshi “Nasaf”. 2003y.-112 b.
9. Farberman. B.L. Ilgʻor pedagogik texnologiyalar. T.,2001
10. Choriev A. Yangi pedagogik texnologiyalar. Maʼruzalar matni, Qarshi 2000.